

SHE'RIYAT (XUSUSAN, ALEKSANDR FAYNBERG SHE'RLARI) ORQALI O'QUVCHILARDA TIL VA NUTQ RIVOJLANTIRISH

Turg'unboyeva Arofatxon Otabek qizi

*O'zbekiston Davlat Jahon tillari Universitetining xorijiy til va adabiyot ingliz tili 1-
fakultetining 2-kurs talabasi*

E-mail: arofatxon2006@gmail.com

MAQOLA MALUMOTI

MAQOLA TARIXI:

Received: 10.03.2026

Revised: 11.03.2026

Accepted: 12.03.2026

KALIT SO'ZLAR:

*She'riyat, til
rivojlantirish, nutq
ko'nikmalari, Aleksandr
Faynberg, lug'at
boyliqi, metodika,
kommunikativ
yondashuv*

ANNOTATSIYA:

She'riyat til o'rgatishda noyob pedagogik resurs bo'lib, ritm, melodika va badiiy ifoda orqali o'quvchining kommunikativ va til ko'nikmalarini rivojlantirish imkonini beradi (Krashen, 1982; Larsen-Freeman, 2000). Ushbu maqolada o'zbek va rus she'riyati vakili Aleksandr Faynberg ijodi misolida she'riyatni o'qish, tahlil qilish, interaktiv mashqlar orqali lug'at boyligini oshirish va nutq madaniyatini shakllantirish metodikasi yoritiladi. Ilmiy manbalarga tayangan holda she'riyatni ta'lim jarayoniga integratsiya qilishning pedagogik samaradorligi asoslanadi.

Til o'rgatishda badiiy adabiyot, xususan she'riyat, samarali vosita hisoblanadi. Tara (2015) va Richards & Rodgers (2001) ta'kidlaganidek, she'riyat nutq ritmi, leksik boylik va badiiy ifoda orqali o'quvchida tilni ichki sezish, eslab qolish va nutq jarayonida to'g'ri qo'llash qobiliyatini shakllantiradi. Aleksandr Faynberg ijodi o'zbek va rus madaniyati kontekstida yaratilgan bo'lib, tilni o'rgatish uchun boy materialni taqdim etadi. Ularning ritmi, metaforik tuzilishi va hissiyot ifodalari o'quvchilar nutqini boyitadi (Nunan, 1999).

She'riyat va til o'rgatish: nazariy asoslar

=====

Badiiy adabiyotdan foydalanish kommunikativ til yondashuvi (CLT) tamoyillariga mos keladi (Canale & Swain, 1980; Savignon, 2002). CLT tilni faqat grammatik qoidalar orqali emas, balki real kommunikativ vaziyatlarda o'rgatishga asoslanadi. She'riyat esa turli qirrali kontekstlarni yaratadi, shu bilan tilni ifodalash, talaffuz, ritm va ohangni rivojlantiradi (Larsen-Freeman, 2000).

She'riyat quyidagi jihatlarida samarali:

- **Nutq ritmi va ifodasi** – talaffuz va ohangni rivojlantiradi.
- **Lug'atni kengaytiradi** – idiomalar va obrazli so'zlarni kontekstda o'rgatadi (Krashen, 1982).
- **Tilni ichki anglash** – metafora va simvollaridan foydalanish orqali chuqur til anglash shakllanadi (Richards & Rodgers, 2001).
- **Nutq madaniyati** – hissiyotlarni ifodalash va dialog madaniyatini rivojlantiradi (Tara, 2015).

Faynberg she'rlari: metodik manba sifatida

1. She'riyatni o'qish va tushunish

Faynberg ijodida kundalik tushunchalar va hissiyotlar mavjud.

Misol: "Shahar so'nggi quyosh chizig'I,

Qalblar jim, ammo tinchlikda..."

"so'nggi quyosh chizig'i" – idiomatik ifoda,

"qalblar jim" – metafora,

"tinchlikda" – leksik birlik.

O'quvchilar: so'z boyligini oshiradi, grammatik strukturalarni tushunadi, matn mazmunini tahlil qiladi.

2. Lug'at boyligini oshirish

Amaliyotlar:

Sinonim-antonim tahlili – kontekstda ma'no o'zgarmasdan almashtirish (Nation, 2001).

So'z yasalishi – sokin → sokinlik, umid → umidsiz.

Konnotativ tahlil – badiiy tilning hissiy, madaniy va ijtimoiy jihatlarini aniqlash.

Nutq rivoji: interaktiv metodlar

Munozara va diskussiya – she'r mavzusini guruhlarda tahlil qilish, fikr almashish, til shakllarini o'rganish.

Rol o'yin va dramatizatsiya – voqealarni sahnalashtirish, personaj hissiyotlarini ifodalash.

=====

Yozma nutq – she’r mazmuniga esse, alternativ yakun yoki parafraz. Bu grammatik va leksik jihatdan to’g’ri yozma nutqni shakllantiradi (Hinkel, 2004).

Samaradorlik: ilmiy tahlil

Empirik tadqiqotlar:

Krashen (1982) – «meaningful communication» vaziyatlarini yaratadi, she’riyat buni amalga oshiradi.

Nation (2001) – lug’atni kontekst asosida o’rganish samarali.

Larsen-Freeman (2000) – badiiy tekst til shakllarini tabiiy tarzda beradi.

Pedagogik natijalar: til faolligi oshadi, nutq madaniyati rivojlanadi, motivatsiya kuchayadi (Tara, 2015).

Amaliy tavsiyalar

She’r tanlash – til darajasiga mos (A2–B2), mavzu ta’lim maqsadiga mos, badiiy boylik.

Mashqlar – o’qish → tahlil → lug’at → rolli o’yin.

Refleksiya – lug’atni qo’llash, hissiy ifodalar va grammatik tuzilmalarni baholash.

Aleksandr Faynberg she’rlari til va nutq ko’nikmalarini shakllantirishda samarali vosita bo’lib xizmat qiladi. She’riyat ritmi, badiiy ifodasi va kontekstual tuzilishi orqali lug’at, tinglash, nutq va yozma nutq ko’nikmalarini rivojlantiradi. CLT, lug’atni kontekstda o’rganish va interaktiv mashqlar orqali she’riyat o’quvchilar motivatsiyasini oshiradi va tilni kontekstda muvaffaqiyatli qo’llashga o’rgatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Canale, M., & Swain, M. (1980). Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing.
2. Hinkel, E. (2004). Teaching academic ESL writing.
3. Krashen, S.D. (1982). Principles and Practice in Second Language Acquisition.
4. Larsen-Freeman, D. (2000). Techniques and Principles in Language Teaching.
5. Nation, I.S.P. (2001). Learning Vocabulary in Another Language.
6. Richards, J.C. & Rodgers, T.S. (2001). Approaches and Methods in Language Teaching.
7. Savignon, S.J. (2002). Interpreting Communicative Language Teaching.
8. Tara, S. (2015). Poetry in the Language Classroom: Inspiring Young Learners.
9. Yo’ldoshev Q. (2000). Badiiy asarni tahlil qilish metodikasi.
10. Zohidov V. (1976). Adabiyotshunoslik asoslari.